

Zastrzeżenie do zarządzenia asystenta sędziego o wezwanie do uiszczenia opłaty jako nowy środek zaskarżenia w postępowaniu cywilnym – uwagi krytyczne

Objection to the Order of an Assistant Judge for a Summons to Pay a Fee as a New Means of Appeal in Civil Proceedings – Critical Remarks

In addition to the mainstream amendment to the Code of Civil Procedure, a new institution was introduced – an objection to the orders of the assistant judge. In the case of one of them, a new appeal is provided for an objection to the order of an assistant judge for a summons to pay a fee. The author criticizes the introduction of the new means of appeal. His comments lead to the conclusion that the provision concerning the indicated institution should be repealed.

Robert Frey

*doktor nauk prawnych
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach*

ORCID – 0000-0002-5240-2680

e-mail: rfrey@ujk.edu.pl

Słowa kluczowe:

postępowanie cywilne, asystent sędziego, zastrzeżenie do zarządzenia

Key words:

civil proceedings, assistant judge, reservation to an order

<https://doi.org/10.36128/priw.vi42.257>

1. Wprowadzenie

Ustawodawca polski nie ustaje w wysiłkach zmierzających do przyspieszenia i zapewnienia sprawności postępowania cywilnego¹. Celowi temu służyła obszerna nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego² dokonana ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks

- 1 Robert Frey, „Gwarancje sprawności postępowania cywilnego w nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego”, [w:] *Polski system ochrony praw człowieka w dobie kryzysu demokracji liberalnej*, t. III, red. Jerzy Jaskiernia, Kamil Spryszak (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2020), 596 i n.
- 2 Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, t.j. Dz. U. 2020, poz. 1575 ze zm., dalej jako: k.p.c.

postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³. Niestety nie oznacza to rezygnacji z cząstkowych nowelizacji, dokonywanych przy okazji zmiany innych ustaw. W taki sposób, poza głównym nurtem zmian, dodano przepis art. 47² k.p.c. kreujący nowy organ ochrony prawnej – asystenta sędziego⁴, który jednak w świetle przepisów konstytucyjnych nie sprawuje wymiaru sprawiedliwości⁵.

Asystent sędziego, o czym będzie szczegółowo mowa w dalszej części, wydaje zarządzenia, a w przypadku jednego z nich zarządzenia o wezwaniu do uiszczenia opłaty – służy od niego środek zaskarżenia, zastrzeżenie do zarządzenia asystenta sędziego. Z chwilą wejścia w życie przepisu art. 47² k.p.c. asystent sędziego uzyskał kompetencje do dokonywania czynności procesowych, a zatem stał się organem postępowania cywilnego⁶.

Celem artykułu jest krytyczne spojrzenie na nową instytucję zarówno od strony prawnej, jak i prakseologicznej⁷.

2. Asystent sędziego

Instytucja asystenta sędziego nie jest nowa. W roku obecnym mija 20 lat jej funkcjonowania. Została ona wprowadzona do polskiego porządku prawnego na mocy przepisów ustawy z dnia 27 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁸.

W świetle lakonicznego uzasadnienia projektu Pr.U.S.P. można przyjąć, że zasadniczym celem przyświecającym ustawodawcy przy wprowadzeniu instytucji asystenta sędziego miało być usprawnienie postępowania sądowego poprzez odciążenie sędziów orzekających w poszczególnych wydziałach sądów od wykonywania czynności bezpośrednio niezwiązanych

3 Dz. U. 2019, poz. 1469.

4 Ustawą z dnia 30 sierpnia 2019 r. o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2019, poz. 1802.

5 Zgodnie z przepisem art. 175 ust. 1 ustawy z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Dz. U. 1997, Nr 78, poz. 483 ze zm., dalej: Konstytucja RP, wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej sprawują Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne oraz sądy wojskowe.

6 Ireneusz Kunicki, „Komentarz do art. 47²”, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz do art. 1-424(12)*, red. Agnieszka Góra-Błaszczkowska (Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2020), 178.

7 Prakseologia to ogólna teoria sprawnego działania. Zob. Tadeusz Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie* (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019), 3-9.

8 T.j. Dz.U. 2020, poz. 2072 ze zm., dalej jako: Pr.U.S.P.

z orzekaniem⁹. Tak postawiony cel służy niewątpliwie ekonomizacji sprawowania wymiaru sprawiedliwości¹⁰.

Stosownie do przepisu art. 155 § 1 powołanej ustawy asystent sędziego wykonuje dwojakiemu rodzaju czynności: po pierwsze, zmierzające do przygotowania spraw sądowych do rozpoznania, po drugie, czynności z zakresu działalności administracyjnej sądów, służące zapewnieniu właściwego toku wewnętrznego urzędowania sądu, bezpośrednio związanego z wykonywaniem przez sąd ustawowych zadań.

Wymagania dotyczące zatrudnienia na stanowisku asystenta sędziego ewoluowały w czasie. Pierwotne brzmienie Pr.U.S.P. przewidywało, że na stanowisku asystenta sędziego może być zatrudniony ten, kto: 1) jest obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej i korzysta z pełni praw cywilnych i obywatelskich, 2) jest nieskazitelnego charakteru, 3) ukończył wyższe studia prawnicze w Polsce i uzyskał tytuł magistra lub zagraniczne uznane w Polsce, 4) ukończył 24 lata, 5) przepracował rok na stanowisku praktykanta¹¹. Od 14 stycznia 2004 r. wymóg przepracowania roku na stanowisku praktykanta został zastąpiony przez odbycie stażu urzędniczego w sądzie lub w prokuraturze albo spełnianie warunków do zwolnienia od odbywania tego stażu, określonych w przepisach o pracownikach sądów i prokuratury¹². W 2009 roku doszło do zaostrożenia kryteriów – na stanowisku asystenta mogła zostać zatrudniona osoba, która ukończyła aplikację ogólną prowadzoną przez Krajową Szkołę Sądownictwa i Prokuratury lub zdała egzamin sędziowski lub prokuratorski albo ukończyła aplikację notarialną, adwokacką lub radcowską

9 Zob. Dariusz Kotłowski „Instytucja asystenta sędziego w polskim systemie prawa”, [w:] *Asystent sędziego w sądzie powszechnym*, red. Dariusz Kotłowski, Olga Maria Piaskowska, Krzysztof Sadowski (Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2010), 1.

10 Ekonomizacja działań w prakseologii oznacza uczynienie ich bardziej ekonomicznymi, czyli bądź oszczędniejszymi bądź wydajniejszymi. Kortarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, 151. W przypadku instytucji asystenta sędziego powinny być sądy wydajniejsze, bowiem przykładowo, sędzia może zająć się analizą stanu faktycznego, a asystent sędziego poszukiwaniem orzecznictwa w podobnych sprawach, co skraca czas potrzebny do wydania orzeczenia.

11 Dz. U. 2001 Nr 98, poz. 1070.

12 Ustawą z dnia 28 listopada 2003 r.o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o prokuraturze, ustawy – Prawo o ustroju sądów wojskowych oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2003 Nr 228, poz. 2256.

i złożył odpowiedni egzamin¹³. Jak łatwo było się domyślić, rozwiązanie to okazało się być nieżyciowe i ostatecznie z dniem 8 lipca 2013 roku przepis w tej części został uchylony¹⁴. Jednak w 2015 roku kolejną nowelizacją Pr.U.S.P. utworzone zostało stanowisko starszego asystenta sędziego¹⁵, na którym może być zatrudniony 1) asystent, który zajmował stanowisko asystenta sędziego przez co najmniej dziesięć lat, i nie był karany za przewinienia dyscyplinarne oraz uzyskiwał pozytywne okresowe oceny, albo 2) osoba, która złożyła egzamin sędziowski lub egzamin prokuratorski¹⁶.

Reasumując, do zatrudnienia na stanowisku asystenta sędziego wymagane jest, oprócz pełni praw obywatela Rzeczypospolitej Polskiej i nieskazitelnego charakteru, ukończenie wyższych studiów prawniczych i uzyskanie tytułu magistra oraz ukończenie 24 lat życia. Nie są to wymagania szczególnie wysokie, jeżeli porównać z obowiązującymi do 2013 roku.

Gwoli ścisłości należy wskazać, że nabór kandydatów na stanowisko asystenta sędziego następuje w drodze konkursu, który ma na celu wyłonienie kandydata o największej wiedzy i najwyższych kwalifikacjach, predyspozycjach i zdolnościach ogólnych niezbędnych do wykonywania obowiązków asystenta sędziego (art. 155 § 2a Pr.U.S.P.).

Szczegółowy zakres i sposób wykonywania czynności przez asystentów sędziów określił Minister Sprawiedliwości w przepisach rozporządzenia¹⁷, wydanego na podstawie upoważnienia ustawowego zawartego w przepisie art. 155 § 5 Pr.U.S.P. Korzystając z tego upoważnienia, minister powinien

-
- 13 Ustawą z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, Dz.U. 2009, Nr 26, poz. 157.
 - 14 Ustawą z dnia 10 maja 2013 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz. U. 2013 póź. 662.
 - 15 Ustawą z dnia 9 kwietnia 2015 r. o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. 2015, póź. 694.
 - 16 Jak podkreśla Bartłomiej Kołecki, wprowadzenie kolejnego stopnia na tym stanowisku należy odczytać jako zachętę dla asystentów już pracujących do podniesienia kwalifikacji zawodowych lub przynajmniej związania swojej kariery zawodowej z asystenturą, jednak brak zagwarantowania związanej z tym gratyfikacji, choćby w postaci zróżnicowania sytuacji finansowej obu szczebli, wydaje się podawać w wątpliwość jego rzeczywistą skuteczność. zob. Bartłomiej Kołecki, „Komentarz do art. 155”, [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. Izabela Haładuk-Hawryła, Bartłomiej Kołecki, Anna Wleklińska (Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2018), 493.
 - 17 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie czynności asystentów sędziów, Dz. U. 2012, poz. 1270.

mieć na uwadze zasady sprawności, racjonalności, ekonomicznego i szybkiego działania, zapewniając rzetelne wykonywanie powierzonych mu zadań.

Czynności asystentów sędziów można, w świetle wskazanego wyżej rozporządzenia, podzielić na dwie kategorie: czynności wykonywane na zlecenie sędziego i pod jego kierunkiem; czynności wykonywane na zlecenie sędziego samodzielnie. Do tych pierwszych zalicza się sporządzanie projektów zarządzeń, orzeczeń lub ich uzasadnień. Do drugich natomiast: analizę akt sprawy we wskazanym zakresie; kontrolę stanu spraw odroczonech, zawieszonych lub oczekujących na podjęcie czynności przez sędziego albo sąd; zwracanie się do osób i instytucji o nadesłanie informacji lub dokumentów niezbędnych do przygotowania sprawy do rozpoznania; sporządzanie odpowiedzi na pisma niebędące pismami procesowymi; gromadzenie, we wskazanym zakresie, orzecznictwo i literaturę przydatne do rozpoznawania spraw lub wykonywanie innych zadań powierzonych sędziom w danym wydziale. W uzasadnionych wypadkach, jeżeli wymagają tego zasady sprawności, racjonalności lub ekonomicznego i szybkiego działania, sędzia może zlecić asystentowi sędziego także wykonanie innych czynności, niezbędnych do przygotowania spraw sądowych do rozpoznania.

Zmiana dokonana w k.p.c. nie spowodowała nowelizacji przepisów Pr.U.S.P. ani nawet powołanego rozporządzenia. W związku z tym nie jest jasny status asystenta sędziego, który w drodze nowelizacji k.p.c. stał się organem ochrony prawnej. Dodatkowo zaciera się różnica pomiędzy referendarzem sądowym a asystentem sędziego. W pewnym zakresie, o czym będzie mowa dalej, ich kompetencje nakładają się¹⁸. Należy bowiem podkreślić, że ustawodawca w sposób wyraźny, w przepisie art. 2 § 2 Pr.U.S.P., określił pozycję referendarzy sądowych jako wykonujących zadania z zakresu ochrony prawnej, inne niż wymiar sprawiedliwości. Zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości wykonują sędziowie (art. 2 § 1 Pr.U.S.P.). Nie przewidział natomiast wykonywania zadań z zakresu ochrony prawnej przez asystentów sędziów. W przepisach k.p.c. asystent sędziego został wskazany (w przepisie art. 183⁸ § 4 k.p.c.) jako podmiot, który może przeprowadzić spotkanie informacyjne dotyczące metod rozwiązywania sporów, szczególnie w przypadku mediacji¹⁹.

-
- 18 Zgodnie z przepisem art. 149 § 1 pkt 5 Pr.U.S.P., na stanowisko referendarza sądowego może być mianowany ten, kto zdał egzamin referendarski, sędziowski, prokuratorski, notarialny, adwokacki lub radcowski lub ukończył aplikację sędziowską albo aplikację prokuratorską. A zatem wymogi kwalifikacyjne w stosunku do referendarza sądowego są wyższe niż asystenta sędziego.
- 19 Spotkanie może prowadzić sędzia, referendarz sądowy, urzędnik sądowy, asystent sędziego lub stały mediator.

Należy także zwrócić uwagę, że żaden przepis nie kreuje niezależności asystenta sędziego, jak w przypadku referendarza sądowego. Jak podkreśla Monika Paczyńska²⁰ jest wprost przeciwnie: „Asystent sędziego w swoim działaniu nie musi być niezależny. Sporządza projekty uzasadnień, orzeczeń czy zarządzeń, które dopiero po podpisaniu ich przez sędziego wywołują skutki prawne. Podkreślenia wymaga fakt, że asystent sędziego nie jest niezależny i nie ma potrzeby istnienia niezależności, ponieważ nie podpisuje się pod żadną z wykonywanych przez siebie czynności. Uznawany jest za podmiot samodzielnie wykonujący funkcje merytoryczne w zakresie, w jakim podejmuje czynności na rzecz sędziego, z którym współpracuje. Odpowiedzialny jest tylko przed sędzią, dla którego przygotowuje materiały potrzebne do rozpoznania danej sprawy, projekty orzeczeń, uzasadnień, kontroluje sprawność, terminowość i prawidłowość wykonywania zarządzeń sędziego. Asystent za te czynności przed sędzią podnosi odpowiedzialność, mogącą mieć swoje odzwierciedlenie jedynie w ocenie pracowniczej. W razie gdy dojdzie do pomyłki, cały jej ciężar spada na sędziego”. Przyznanie asystentowi sędziego kompetencji do wydawania zarządzeń przepisem kodeksu postępowania cywilnego nie zmienia tego stanu rzeczy.

3. Zarządzenia wydawane przez asystenta sędziego

Jak wyżej wspomniano, pośród czynności wykonywanych przez asystentów sędziego znajduje się sporządzanie projektów zarządzeń. Ustawodawca doszedł do wniosku, że skoro asystent sędziego sporządza projekt zarządzenia, który następnie podpisuje sędzia, to nic nie stoi na przeszkodzie, żeby zarządzenie podpisał asystent sędziego, odciążając w tym zakresie sędziego²¹. Dlatego też, zgodnie z dodanym przepisem art. 47² § 1 zd. 1 k.p.c.,

-
- 20 Monika Paczyńska, „Status asystenta sędziego – wyzwania i dylematy w świetle zmian ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych” *Przegląd Prawa Konstytucyjnego*, nr 1 (2014): 211-212.
- 21 „W praktyce więc asystenci przygotowują projekty zarządzeń zmierzających do przygotowania spraw sądowych do rozpoznania, które następnie przedkładają sędziemu referentowi. Ostatecznie, zarządzenie wydaje sędzia referent (zgodnie z terminologią przyjętą w Kodeksie postępowania cywilnego – przewodniczący). Rozwiązanie takie jest głęboko niepraktyczne, nieefektywne, prowadzi do przedłużenia postępowania, niepotrzebnie generuje zbędne czynności, angażuje do dokonania jednej czynności dwie osoby – asystenta, a następnie sędziego. Z uwagi na powyższe, dążąc do zapewnienia maksymalnej sprawności i efektywności postępowań cywilnych, proponuje się, aby wszystkie zarządzenia, które w toku postępowania wydaje przewodniczący (tj. w istocie rzeczy sędzia-referent), mógł wydawać asystent sędziego”. Uzasadnienie projektu ustawy – Druk nr 3480, 44-45.

w zakresie czynności przewodniczącego zarządzenia może również wydawać asystent sędziego, z wyjątkiem zarządzenia o zwrocie pisma procesowego, w tym pozwu.

Brak jest bliższego określenia jakie zarządzenia przewodniczącego²² może wydawać asystent sędziego. Przewodniczący w postępowaniu występuje w dwóch znaczeniach: jako przewodniczący wydziału i przewodniczący posiedzenia sądu. Jednak, biorąc pod uwagę kontekst przepisu należy przyjąć, że mowa jest w nim o zarządzeniach przewodniczącego wydziału²³.

Ustawodawca wprowadził tylko jedno ograniczenie: asystent sędziego nie może wydać zarządzenia o zwrocie pisma procesowego, w tym pozwu. Należy zatem przyjąć, że asystent sędziego może wydawać wszystkie pozostałe zarządzenia, czyli *de facto* został, w tym zakresie, zrównany z sędzią. Zgodnie z przepisem art. 130⁵ k.p.c. w przypadkach, o których mowa w art. 125 oraz art. 130-130⁴, czynności przewodniczącego może wykonywać referendarz sądowy. W świetle dodanego przepisu art. 47² k.p.c. asystent sędziego nie może tylko wydać zarządzenia o zwrocie pisma procesowego, w tym pozwu, co może z kolei referendarz sądowy.

Jak zauważa Kinga Flaga-Gieruszyńska²⁴, w praktyce rozwiązanie to będzie miało zastosowanie do zarządzeń wzywających do usunięcia braków formalnych i fiskalnych pism procesowych, zarządzeń w zakresie doręczeń, w tym również dotyczących skuteczności doręczeń, zarządzeń o wyznaczeniu terminu rozprawy oraz wszelkich zarządzeń zmierzających do przygotowania rozprawy.

Biorąc pod uwagę aspekt prakseologiczny, wyłączenie w powołanym przepisie w praktyce ma charakter pozorny. Asystent sędziego wzywa bowiem stronę do uzupełnienia braku formalnego lub fiskalnego pod rygorem zwrotu pisma, a następnie, gdy strona nie uzupełni go w terminie, sporządza projekt zarządzenia o zwrocie pisma procesowego, który podpisuje przewodniczący.

Wymaga zauważenia, że ustawodawca nie ustalił wzajemnej relacji pomiędzy asystentem sędziego a przewodniczącym w zakresie wydawania zarządzeń. Asystent sędziego, jak wyżej przedstawiono, pewne czynności wykonywał na zlecenie sędziego i pod jego kierunkiem, w tym sporządzanie

22 W piśmiennictwie postępowaniu cywilnego brak jest kompleksowego omówienia tematyki zarządzeń. Inaczej jest w przypadku postępowania sądownoadministracyjnego. Zob. szczegółowe ich omówienie w Anna Szyszka, *Zarządzenia w postępowaniu przed sądem administracyjnym pierwszej instancji* (Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2020), 53 i n.

23 Kunicki, „Komentarz do art. 47²”, 178.

24 Kinga Flaga-Gieruszyńska, „Komentarz do art. 47²”, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Kinga Flaga-Gieruszyńska, Andrzej Zieliński (Warszawa: C. H. Beck, 2019), 121.

projektów zarządzeń. Milczenie ustawodawcy może sugerować, co należy z prakseologicznego punktu widzenia odrzucić, że może on działać samodzielnie w zakresie wydawania zarządzeń, które przewodniczący może jedynie uchylać lub zmieniać. Wydaje się, że nie powinno dochodzić do dublowania kompetencji pomiędzy przewodniczącym a asystentem sędziego, a zatem wydanie zarządzenia wymaga zlecenia przewodniczącego.

W tym też kierunku poszła nowelizacja²⁵ przepisów rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 18 czerwca 2019 r. – regulamin urzędowania sądów powszechnych²⁶. Zgodnie z dodanym przepisem § 84a ust. 1, w postępowaniu cywilnym asystent sędziego wydaje w sprawie przydzielonej referentowi do rozpoznania zarządzenia zastrzeżone dla przewodniczącego, o których mowa w art. 47² k.p.c., w zakresie przekazanym przez referenta. W myśl przepisu ust. 2, niezależnie od upoważnienia, o którym mowa w ust. 1, przewodniczący wydziału może upoważnić asystenta sędziego do podejmowania czynności administracji sądowej, o których mowa w § 80 ust. 1 pkt 1 i 2, a nadto upoważnić do wydawania zarządzeń, o których mowa w art. 47² k.p.c., w sprawach niewymienionych w ust. 1 – w zakresie przez siebie ustalonym. Zmiany te zmierzają do potwierdzenia, że asystent sędziego z kompetencji tej nadal może korzystać jedynie wówczas, gdy zadecyduje o tym sędzia albo przewodniczący wydziału²⁷. Pytanie, czy ta regulacja nie powinna znaleźć się w przepisach rangi ustawowej? A nawet jeżeli dopuścić rozporządzenie, czy nie zachodzi sprzeczność z przepisami kodeksu postępowania cywilnego? Przepis § 84a ust. 2 *in fine* cytowanego rozporządzenia wydaje się sugerować możliwość wydawania zarządzeń w szerszym zakresie niż przewidują przepisy k.p.c., co byłoby działaniem *contra legem*²⁸.

Podzielić należy zdanie Ireneusza Kunickiego²⁹, że mimo wprowadzenia nowego organu do postępowania cywilnego, nie uregulowano wielu kwestii, które powinny być uregulowane przy tej okazji. W szczególności nie uregulowano wpływu zarządzeń asystenta sędziego na inne organy postępowania. Powołany autor dopuszcza możliwość stosowania do zarządzeń

25 Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 września 2020 r. zmieniające rozporządzenie - regulamin urzędowania sądów powszechnych, Dz. U. 2020 poz. 1640.

26 Dz. U. 2019 poz. 1141 ze zm.

27 Por. Radek Rafał Wasilewski, „Zarządzenie asystenta sędziego w świetle nowelizacji postępowania cywilnego” *Prawo w działaniu*, nr 44 (2020): 178-179.

28 Por. Wasilewski, „Zarządzenie asystenta sędziego w świetle nowelizacji postępowania cywilnego”, 177.

29 Kunicki, „Komentarz do art. 47²”, 178.

asystenta sędziego przepisów dotyczących zarządzenia przewodniczącego w drodze *analogii legis*³⁰.

4. Uchylenie i zaskarżenie zarządzenia asystenta sędziego

Zgodnie z przepisem art. 47² § 1 zd. 2 k.p.c., w każdym przypadku przewodniczący może uchylić lub zmienić zarządzenie asystenta. Aleksandra Partyk³¹ wskazuje na paradoks, jakim może być zlecenie przez przewodniczącego asystentowi sędziego przygotowania projektu zarządzenia o uchyleniu zarządzenia asystenta sędziego wraz z jednoczesnym poleceniem przedstawienia właściwego zarządzenia, które następnie podpisze przewodniczący. Takiej sytuacji nie można z góry wykluczyć.

Można wyobrazić sobie dwa modelowe przypadki, w których dochodzi do uchylenia zarządzenia asystenta sędziego. W pierwszym, przewodniczący zapoznaje się aktami sprawy, gdzie dostrzega zarządzenie asystenta sędziego, które uznaje za błędne, ale nie zostało jeszcze doręczone stronie, np. asystent sędziego wzywa stronę do uzupełnienia braku formalnego, który nie istnieje. Uchylenie lub zmiana ma charakter wewnętrzny i nie powoduje większych szkód. W drugim przypadku strona została wezwana do uzupełnienia braku formalnego, co uczyniła. Tymczasem przewodniczący stwierdza, że zarządzenie asystenta sędziego jest błędne i ponownie tym razem zarządzeniem przewodniczącego wzywa stronę do uzupełnienia innego braku formalnego. Albo strona nie uzupełniła braku formalnego, ale przewodniczący stwierdził wadliwość zarządzenia asystenta sędziego na etapie podpisywania zarządzenia o zwrocie i pismo procesowe nie zostało zwrócone. Taka sytuacja podważa zaufanie obywatela do wymiaru sprawiedliwości, a tym samym także państwa, godzi w konstytucyjną zasadę praworządności.

Sytuacja komplikuje się jeszcze bardziej w przypadku zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty. Ustawodawca przewidział bowiem środek zaskarżenia. Stosownie do przepisu art. 47² § 2 k.p.c., w terminie tygodnia od dnia doręczenia stronie zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty, z pouczeniem o terminie i sposobie wniesienia zastrzeżenia, strona może wnieść zastrzeżenie do zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty. Zastrzeżenie powinno zawierać wskazanie zaskarżonego zarządzenia. Zastrzeżenie nie wymaga uzasadnienia.

Wprowadzenie nowego środka zaskarżenia – zastrzeżenia do zarządzenia asystenta sędziego – wydawało się uzasadnione w sytuacji pojawienia się instytucji zarządzeń asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty. W przypadku zarządzenia przewodniczącego przysługiwało w takiej sytuacji

30 Ibidem.

31 Aleksandra Partyk „Komentarz do art. 47²”, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, red. Olga M. Piaskowska (Warszawa: Wolters Kluwer, 2020), 181

zażalenie (art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c.), stąd koniecznym było, zdaniem ustawodawcy, stworzenie analogicznego mechanizmu prawnego.

Ustawodawca wykazał się jednak niekonsekwencją, bowiem przepis art. 394 § 1 pkt 9 k.p.c. został uchylony wcześniejszą nowelizacją z dnia 4 lipca 2019 r. i ustawodawca uzasadnił to w sposób następujący³²: „Obecny stan prawny przewiduje zaskarżalność postanowienia (zarządzenia) o wymiarze opłaty (art. 394 § 1 pkt 9). Ustalenie wysokości opłaty niewątpliwie jest kwestią istotną z punktu widzenia zapewnienia stronie prawa dostępu do sądu, skoro może to prawo *via facti*, poprzez nałożenie nadmiernej opłaty, zniweczyć. Tym niemniej czynność polegająca na samym tylko ustaleniu wysokości opłaty nie wpływa bezpośrednio na bieg postępowania. Jeżeli bowiem opłata zostanie ustalona w nadmiernej wysokości, to strona jej po prostu nie uiści, czego konsekwencją stanie się rozstrzygnięcie o zwrocie bądź odrzuceniu pisma, od którego opłatę tę naliczono. Skoro zaś zwykłym następstwem nieuiszczenia opłaty jest ta właśnie sankcja, a jej zastosowanie podlega zaskarżeniu – to dla zagwarantowania prawa do sądu wystarczy możliwość zaskarżenia rozstrzygnięcia o zwrocie (odrzuconiu) pisma, natomiast możliwość odrębnego kwestionowania wysokości opłaty jest zbędna. Skoro tak, to należy ją znieść – nie dla zasady, lecz by zapobiec zrodzonej w ten sposób możliwości przewlekania postępowania”.

Powstaje w tym miejscu smutna refleksja, że wprowadzanie przy okazji innych ustaw nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego powoduje niepotrzebne zamieszanie i powstawanie problemów.

De lege lata zarządzenie przewodniczącego – wezwanie do uiszczenia opłaty jest niezaskarżalne, natomiast zarządzenie asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty jest zaskarżalne zastrzeżeniem.

Powstaje, w związku z tym, pytanie o wzajemną relację pomiędzy przepisami § 1 i 2 art. 47² k.p.c. Innymi słowy, czy przewodniczący jest związany zarządzeniem asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty i nie może go uchylić lub zmienić, jeżeli strona nie wniesie zastrzeżenia. Pytanie wydawałoby się absurdalne, przecież to sędziowie sprawują wymiar sprawiedliwości, ale sytuację dodatkowo komplikuje brzmienie przepisu § 3, który stanowi, że: „W razie wniesienia zastrzeżenia zarządzenie asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty traci moc. Zastrzeżenie wniesione po upływie terminu lub niespełniające warunków formalnych pisma procesowego nie wywołuje skutków i pozostawia się je bez rozpoznania, bez wzywania do jego poprawienia lub uzupełnienia. W takim przypadku przewodniczący z urzędu bada prawidłowość zarządzenia asystenta sędziego”. Zastosowanie znajduje zasada *lex specialis derogat legi generali*³³.

32 Uzasadnienie projektu ustawy – druk sejmowy nr 3137, 86.

33 Por. Kunicki, „Komentarz do art. 47²”, 179.

Zakładając racjonalność ustawodawcy, należałoby przyjąć, że przewodniczący z urzędu bada prawidłowość zarządzenia asystenta sędziego w sytuacji, gdy strona wniosła zastrzeżenie po upływie terminu lub nie spełniało ono warunków pisma procesowego. *A contrario* nie podlega badaniu zarządzenie asystenta sędziego, gdy strona nie wniosła zastrzeżenia.

Zastrzeżenie do zarządzenia asystenta sędziego nie wymaga uzasadnienia, nie podlega także opłacie sądowej. Ustawodawca przyjął automatyzm utraty mocy zarządzenia asystenta sędziego. Zastrzeżenie jest szczególnym środkiem zaskarżenia, podobnym do sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym, ponieważ w wyniku jego skutecznego wniesienia zarządzenie asystenta traci moc³⁴. Jest środkiem zaskarżenia o charakterze suspensywnym i niedewolutywnym³⁵.

Rozwiązanie to nasuwa wątpliwości, bowiem może przyczynić się do przedłużenia postępowania, a nie to było celem nowelizacji. Zarządzenie asystenta sędziego może być prawidłowe i strona celowo wnosi zastrzeżenie do zarządzenia asystenta sędziego, żeby przedłużyć postępowanie. Przewodniczący musi ponownie ustalić wysokość opłaty i wydać stosowne zarządzenie (o identycznej treści). Jak łatwo zauważyć, z prakseologicznego punktu widzenia, takie rozwiązanie jest zaprzeczeniem sprawnego działania.

5. Wnioski

Wykreowanie poza przepisami Pr.U.S.P. nowego organu ochrony prawnej i w ślad za tym poszerzenie katalogu środków zaskarżenia należy moim zdaniem ocenić negatywnie.

Burzy to przyjętą konstrukcję Pr.U.S.P., gdzie w sposób czytelny przypisano kompetencje sędziom, asesorom i referendarzom. Stwarza także zagrożenie na przyszłość, że kompetencje asystentów sędziego (a wymagane jest w ich przypadku – w porównaniu do sędziego czy referendarza sądowego – tylko ukończenie studiów prawniczych i uzyskanie tytułu magistra) mogą zostać, w imię źle pojętego obciążenia sędziego, rozszerzone np. na podpisywanie uzasadnień orzeczeń, bo przecież projekt sporządza asystent sędziego, a sąd wydał już wyrok, zatem po co niepotrzebnie angażować dwie osoby. Należy również pamiętać, że może spowodować paradoksalnie przeciążenie pracą asystentów sędziów, bowiem z reguły jeden przypada na kilku sędziów, przypisani są oni do wydziałów, a nie konkretnych sędziów³⁶.

34 Ibidem, 179.

35 Ibidem.

36 Na aspekt ten zwraca uwagę Kamil Joński. *Instytucja asystenta a efektywność pracy sędziego – analiza pionów karnego i cywilnego pierwszej instancji sądów okręgowych* (Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, 2017), 25.

Wprowadzanie nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego, przy okazji zmiany innych ustaw, prowadzi do braku spójności przepisów kodeksu. W przypadku zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty podlega ono odrębnemu zaskarżeniu, podczas gdy takie samo merytorycznie zarządzenie przewodniczącego jest niezaskarżalne. Stąd też brak jest jakiegokolwiek uzasadnienia dla istnienia nowego środka zaskarżenia – zastrzeżenia do zarządzenia asystenta sędziego.

Rozwiązanie takie nasuwa również wątpliwości natury konstytucyjnej. Jak słusznie zauważa Kinga Flaga-Gieruszyńska³⁷, czym innym jest przygotowywanie projektów zarządzeń podlegających weryfikacji sędziego, a czym innym samodzielne wydawanie zarządzeń decydujących o sprawności i efektywności postępowania cywilnego, również w kontekście zapewnienia realizacji właściwych standardów prawa do sądu. Nie może także zagrażać prawom stron wynikającym z art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka³⁸. Podkreślenia wymaga, że ochrona niezawisłości sądów jest warunkiem wstępnym praworządności. Asystenci sędziów nie są sędziami i nie mają w związku z tym żadnych praw do niezawisłości³⁹. Z tego względu, realizując swoją funkcję, nie mogą być niezależni od sędziów, których pracę wspierają. Dlatego też tak ważna materia, jak wydawanie zarządzeń, nie powinna być regulowana w przepisach rozporządzenia – regulamin urzędowania sądów powszechnych, skoro kompetencja znajduje swoje umocowanie w przepisach k.p.c., tylko w akcie rangi ustawowej.

Zauważyć także należy, że w przypadku wezwania do uzupełnienia braków formalnych i fiskalnych pisma procesowego dochodzi do dublowania się kompetencji, nie tylko przewodniczącego i referendarza sądowego, gdzie ustawodawca przyjął na zasadzie wyjątku od reguły możliwość wydawania zarządzeń przez referendarza sądowego, ale także asystenta sędziego. A przecież już w XVII wieku niemiecki filozof Johannes Clauberg sformułował zasadę: „Nie należy mnożyć bytów ponad potrzebę” (*Entia non sunt multiplicanda praeter necessitatem*)⁴⁰.

37 Flaga-Gieruszyńska, „Komentarz do art. 47²”, 121.

38 Zob. *Opinia CCJE nr 22 (2019) Rola asystentów sędziów*, 6, gdzie podkreśla się, że: „Odpowiedzi udzielone przez państwa członkowskie wskazują, że asystenci sędziów wykonują różnorodne obowiązki o różnym stopniu odpowiedzialności. Jeśli asystenci sędziów aktywnie uczestniczą w procesie orzeczniczym, państwa członkowskie muszą zapewnić, że sędziowie nadal będą sprawować kontrolę w celu zagwarantowania praw stron na podstawie art. 6 EKPC”.

39 *Ibidem*, 8.

40 Powszechnie przyjmuje się, że jest to tzw. brzytwa Ockhama, błędnie przypisując jej sformułowanie Williamowi Ockhamowi. Zob. Richard Heinzmann, *Filozofia średniowieczna* (Kęty: Antyk, 1999), 242.

Wreszcie, z prakseologicznego punktu widzenia instytucja zarządzeń asystenta sędziego nie przyczynia się wcale do sprawnego działania sądów, a wprowadza niepotrzebny „zamęt”, a nawet może przyczynić się do wydłużenia postępowania cywilnego. Jeżeli strona wniesie zastrzeżenia do zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty, to ulega ono *ex lege* uchyleniu i przewodniczący wydaje zarządzenie. Szybszym rozwiązaniem, wbrew intencji ustawodawcy, jest wydanie zarządzenia przez przewodniczącego, gdyż nie podlega ono zaskarżeniu.

Wobec podniesionych wątpliwości należy postulować uchylenie przepisu art. 47² k.p.c., a co najmniej dotyczących środka zaskarżenia – zastrzeżenia do zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty (§ 2 i 3).

W przypadku decyzji ustawodawcy o pozostawieniu omawianej instytucji konieczne jest dokonanie zmian w przepisach Pr.U.S.P. oraz k.p.c. W przypadku tych pierwszych umocowanie asystenta sędziego jako organu ochrony prawnej, niewykonywającego wymiaru sprawiedliwości, oraz jasna delimitacja zadań w stosunku do referendarza sądowego. W k.p.c. natomiast należałoby doprecyzować moc wiążącą zarządzenia asystenta sędziego – do zarządzeń asystenta sędziego stosuje się odpowiednio przepisy o zarządzeniach przewodniczącego. Jednak nawet wówczas brak jest uzasadnienia merytorycznego do funkcjonowania instytucji zastrzeżenia do zarządzenia asystenta sędziego o wezwaniu do uiszczenia opłaty.

Bibliografia

- Flaga-Gieruszyńska Kinga, „Komentarz do art. 47²”, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. Kinga Flaga-Gieruszyńska, Andrzej Zieliński. 120-121. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2019.
- Frey Robert, „Gwarancje sprawności postępowania cywilnego w nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego”, [w:] *Polski system ochrony praw człowieka w dobie kryzysu demokracji liberalnej*, t. III, red. Jerzy Jaskiernia, Kamil Spryszak. 595-610. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2020.
- Heinzmann Richard, *Filozofia średniowieczna*. Kęty: Antyk, 1999.
- Joński Kamil, *Instytucja asystenta a efektywność pracy sędziego – analiza pionów karnego i cywilnego pierwszej instancji sądów okręgowych*. Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, 2017.
- Kołecki Bartłomiej, „Komentarz do art. 155”, [w:] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, red. Izabela Haýduk-Hawryła, Bartłomiej Kołecki, Anna Wlekińska. 490-495. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2018.
- Kotarbiński Tadeusz, *Traktat o dobrej robocie*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2019.

- Kotłowski Dariusz, „Instytucja asystenta sędziego w polskim systemie prawa”, [w:] *Asystent sędziego w sądzie powszechnym*, red. Dariusz Kotłowski, Olga Maria Piaskowska, Krzysztof Sadowski. 1-27. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2010.
- Kunicki Ireneusz, „Komentarz do art. 47²”, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I A. Komentarz do art. 1-424(12)*, red. Agnieszka Góra-Błaszczkowska. 177-180. Warszawa: Wydawnictwo C. H. Beck, 2020.
- Opinia CCJE nr 22 (2019) Rola asystentów sędziów. <https://rm.coe.int/ccje-opinion-22-2019-pl/16809cd209>.
- Paczyńska Monika, „Status asystenta sędziego – wyzwania i dylematy w świetle zmian ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych” *Przeгляд Prawa Konstytucyjnego*, Nr 1 (2014): 207-226.
- Partyk Aleksandra, „Komentarz do art. 47²”, [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz*, red. Olga M. Piaskowska. 179-186. Warszawa: Wolters Kluwer, 2020.
- Szyska Anna, *Zarządzenia w postępowaniu przed sądem administracyjnym pierwszej instancji*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2020.
- Wasilewski Radek Rafał, „Zarządzenie asystenta sędziego w świetle nowelizacji postępowania cywilnego” *Prawo w działaniu*, nr 44 (2020): 173-185. doi: 10.32041/pwd. 4408.

This article is published under a Creative Commons Attribution 4.0 International license.

For guidelines on the permitted uses refer to <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/legalcode>